

Jadwiga Warszyńska

Instytut Geografii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Grodzka 64
31-044 Kraków

TURYSTYKA KULTUROWA WE FRANCJI NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU – WEDŁUG RODZAJÓW OBIEKTÓW I REGIONÓW

Jednym z przejawów stosunków społeczno-ekonomicznych końca XX w. zarówno w skali wewnętrznej poszczególnych krajów, jak i w skali międzynarodowej jest dynamiczny rozwój turystyki. Świadczy o tym wartość wskaźnika wzrostu, który w ruchu międzynarodowym osiąga w ostatnim dziesięcioleciu 51,3% pod względem liczby turystów i 81,2% uzyskiwanych dochodów. Mimo silnej dekoncentracji światowego ruchu turystycznego, pod koniec XX w. przodujące miejsce w ruchu międzynarodowym utrzymuje w dalszym ciągu Europa i należy sądzić, że w związku z poszerzeniem Unii Europejskiej i utrzymaniem w jej obrębie jednego rynku turystycznego przewaga Europy w ogólnoświatowej recepcji turystycznej zostanie nadal utrzymana (tab. I).

Czołową pozycję w turystyce światowej zajmuje niezmiennie Francja. Pierwsze miejsce pod względem przyjmowanych turystów oraz trzecie, po USA i Hiszpanii, pod względem dochodów (tab. II). Jest to ruch przyjazdowy o różnego rodzaju motywacjach, który łącznie z silnie rozwiniętą turystyką krajową tworzy zróżnicowaną pod względem nasilenia i rozkładu przestrzennego strukturę jakościową. Szczególna rola ze względu na historię i związane z nią bogactwo kulturowe przypada motywacji poznawczej. Należy podkreślić, że Francja poza wysokimi walorami środowiska przyrodniczego jest krajem szczególnie bogatym w różnego rodzaju obiekty zabytkowe – muzea i miejsca historyczne o dużym znaczeniu w skali światowej, a także cieszące się dużą popularnością obiekty sztuki i życia współczesnego. Według da-

CULTURAL TOURISM IN FRANCE AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY – BASED ON REGION AND TYPE OF SITE

One of the socio-economic phenomena of the late 20th c., both in individual countries and internationally, has been the dynamic growth of tourism which in the last decade grew 51.3% in terms of tourist numbers, and 81.2% as regards income. Despite the wide dispersal of global tourism at the end of the 20th c., Europe is still the leader on the international tourism market. Considering the enlargement of the European Union and the fact all tourism forms a single market, it can be assumed that Europe will remain a leader in global tourism reception (Table I).

France remains in the top position in global tourism; first as regards the number of tourists and third, following the USA and Spain, as regards income (Table II). Tourists come for a variety of reasons and with domestic tourism well developed as well, form a qualitative structure varying in both intensity and spatial distribution. A 'cognitive' motivation is strongest due to France's particular historical role and cultural richness though this is in addition to valuable natural assets. France possesses a large number of museums and historical sites of global importance, as well as very famous works of art and examples of contemporary life. According to *L'Observatoire National du Tourisme*, 780 sites are visited annually by over 20,000 tourists, and the overall number of visitors is estimated at about 85 million (Table III). In

Tabela I. Przyjazdy turystów zagranicznych i wpływ z turystyki międzynarodowej na świecie wg regionów

Table I. Foreign tourists and income from global international tourism according to world region

Region	Region	Turyści				Wpływy z turystyki			
		Tourists				Income from tourism			
		w tys. / in thousands		%		w tys. / in thousands		%	
		1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000
Europa	Europe	282 744	402 650	61,3	57,7	143 240	231 800	54,4	48,6
Afryka	Africa	14 959	27 630	3,2	4,0	5 300	10 800	2,0	2,3
Wsch. Azja i Pacyfik	East Asia and Pacific	54 598	111 700	11,8	16,0	39 200	82 100	14,8	17,2
Azja Południowa	South Asia	3 158	6 420	0,7	0,9	2 030	5 100	0,8	1,1
Ameryki	The Americas	96 799	128 900	21,0	18,5	69 200	137 400	26,3	28,7
Bliski Wschód	Middle East	8 959	20 300	2,0	2,9	4 400	10 100	1,7	2,1
Świat ogółem	World total	461 217	677 300	100,0	100,0	263 370	477 300	100,0	100,0

Źródło: / Source: World Tourism Organization (WTO).

Tabela II. Kraje o największej w świecie recepcji turystów zagranicznych i uzyskanych dochodach z turystyki (2000 r.)

Table II. Countries with the greatest reception of foreign tourists and the highest income from tourism (2000)

Turyści					Dochody z turystyki				
Tourists					Income from tourism				
Ranga Rank	Kraj	Country	W tys. In thousands	%	Ranga Rank	Kraj	Country	W tys. In thousands	%
1	Francja	France	75 595	10,8	1	USA	USA	85 153	17,8
2	USA	USA	50 891	7,3	2	Hiszpania	Spain	31 000	6,5
3	Hiszpania	Spain	48 201	6,9	3	Francja	France	29 900	6,3
4	Włochy	Italy	41 182	5,9	4	Włochy	Italy	27 439	5,8
5	Chiny	China	31 229	4,5	5	Wielka Brytania	Great Britain	19 518	4,1
6	Wielka Brytania	Great Britain	25 320	3,6	6	Niemcy	Germany	17 812	3,7
7	Rosja	Russia	21 169	3,0	7	Chiny	China	16 231	3,4
8	Meksyk	Mexico	20 643	3,0	8	Austria	Austria	11 400	2,4
9	Kanada	Canada	20 423	2,9	9	Kanada	Canada	10 171	2,1
10	Niemcy	Germany	18 983	2,7	10	Grecja	Greece	9 290	1,9
1-10			353 636	50,6	1-10			157 954	54,0
	Świat	World	697 600	100,0		Świat	World	477 300	100,0

Źródło: / Source: World Tourism Organization (WTO).

nych *L'Observatoire National du Tourisme* 780 obiektów odwiedzanych jest rocznie przez ponad 20 tys. turystów, a łączna frekwencja w nich oceniana jest na ok. 85 mln osób (tab. III). W przypadku czterech kategorii: pałace i architektura świecka, muzea tematyczne, muzea sztuk pięknych oraz budowle religijne – ponad 100 obiektów wykazuje frekwencję powyżej 20 tys. turystów rocznie.

Najwięcej turystów – ponad 30 mln – odnotowano w zestawieniu zatytułowanym **zamki i popularne budowle świeckie** (tab. III). W tej kategorii bezwzględnie na pierwsze miejsce wysuwa się Paryż, ze zbudowaną w latach 1887–1989 wieżą Eiffla (ponad 6 mln turystów), ośrodkiem kultury i sztuki – Centrum Goerges'a Pompidou

just four categories: castles and other secular buildings, thematic museums, art museums and religious buildings – over 100 sites are visited by over 20,000 tourists a year.

The greatest number, over 30 million, was recorded for the category of **castles and other secular buildings** (Table III). Here Paris leads with the Eiffel Tower built in 1887–1889 (over 6 million), the Pompidou Centre (5 million), Versailles palace and gardens (about 3 million), and the *Arche de Triomphe* (1.3 million). Outside of Paris the Renaissance castles on the Loire are also extremely popular and the most frequently

T a b e l a III. Kategorie obiektów odwiedzanych we Francji przez ponad 20 tys. wszystkich (zagranicznych i krajowych) turystów rocznie (2000 r.)

Rodzaj obiektu	Liczba obiektów	Liczba turystów	
		w tys.	w %
Zamki, architektura świecka	153	30 212	35,6
Muzea tematyczne	123	9 991	11,8
Muzea sztuk pięknych	122	20 063	23,6
Obiekty religijne	82	7 651	9,0
Miejsca i muzea historyczne	68	6 335	7,5
Muzea regionalne	63	3 280	3,8
Miejsca i muzea archeologiczne	60	3 670	4,3
Muzea nauk przyrodniczych	30	2 075	2,4
Twierdze, cytadele	28	1 716	2,0
Ogółem	729	84 993	100,0

Źródło: „Analyses et Perspectives du Tourisme”, nr 74, *Observatoire National du Tourisme. France*, Mai 2002.

(5 mln), zespołem pałacowo-ogrodowym w Wersalu (ok. 3 mln), Łukiem Triumfalnym (1,3 mln). Poza zabytkami tego rodzaju w Paryżu dużą popularnością cieszą się renesansowe zamki nad Loarą. Wśród nich najliczniej odwiedzane są zamki w Chenonceau (850 tys. turystów) i Chambord (743 tys.), a także pałac papieski w Awinionie (616 tys.).

Drugie i trzecie miejsce zajmują muzea. Wśród **muzeów tematycznych** największą popularnością cieszy się *Cité des Sciences de la Villette* w Paryżu (3 mln zwiedzających). Drugie miejsce, ale już z dużo mniejszą frekwencją zajmuje – również w Paryżu – *Palais de la Découverte* (636 tys.), trzecie *Cité de l’Espace* w Tuluzie (319 tys.), czwarte *Musée de la mer* w Biarritz. Dominacja Paryża zaznacza się szczególnie pod względem silnie rozbudowanej sieci **muzeów sztuk pięknych**. Największą frekwencją cieszą się muzea paryskie: *Musée du Louvre* (6,1 mln), *Musée d’Orsay* (2,49 mln), *Musée National d’art moderne – Centre Pompidou* (15 mln), *Musée Picasso* (596 tys.), *Musée Rodin* (560 tys.), *Musée d’art moderne* (428 tys.).

Znaczne rozproszenie cechuje rozmieszczenie **obiektów religijnych**. Czołowe miejsce zajmuje klasztor opactwa benedyktynów (XI–XVI w.) *Mont Saint Michel* (1,78 mln turystów), drugie miejsce *Sainte Chapelle* w Paryżu (794 tys.), następne – hospicjum Beaune (443 tys.), *Moulin de Boly* (miejsce urodzenia św. Bernadetty Soubiroux) – światowy ośrodek kultu religijnego w Lourdes (340 tys.), wieża *Notre Dame* (277 tys.).

Dużo mniejszą frekwencję notują obiekty w kategorii – **miejsca i muzea historyczne**. Mimo dużego w tym przypadku rozproszenia, naczelną po-

T a b e l e III. Categories of places visited in France by more than 20 000 tourists/ annum (foreign and domestic) in 2000

Type of place	Number of places	Number of tourists	
		in thousands	%
Castles, secular architecture	153	30 212	35,6
Thematic museums	123	9 991	11,8
Art museums	122	20 063	23,6
Religious sites	82	7 651	9,0
Historical museums and sites	68	6 335	7,5
Regional museums	63	3 280	3,8
Archaeological museums and sites	60	3 670	4,3
Natural history museums	30	2 075	2,4
Strongholds, citadels	28	1 716	2,0
Total	729	84 993	100,0

S o u r c e : „Analyses et Perspectives du Tourisme”, nr 74, *Observatoire National du Tourisme. France*, Mai 2002.

visited are those in Chenonceau (850,000) and Chambord (743,000). There is the papal palace in Avignon with 616,000 as well.

The next two categories in popularity are types of museum. Among **thematic museums**, the most popular is the *Cité des Sciences de la Villette* in Paris (3 million) followed by the *Palais de la Découverte* in Paris (636,000), the *Cité de l’Espace* in Toulouse (319,000) and the *Musée de la mer* in Biarritz. The domination of Paris is particularly visible in the well-developed system of **art museums**. The most frequently visited are the *Musée du Louvre* (6.1), *Musée d’Orsay* (2.49 million), *Musée National d’art moderne – Centre Pompidou* (1.5 million), *Musée Picasso* (596,000), *Musée Rodin* (560,000) and *Musée d’art moderne* (428,000).

Religious sites are widely dispersed. The most popular is the Benedictine monastery (11th–16th c.) in *Mont Saint Michel* (1.78 million), followed by *Sainte Chapelle* in Paris (794,000), *Beaune hospice* (443,000), *Moulin de Boly* (birthplace of St Bernadette Soubiroux) at the international religious centre in Lourdes (340,000) and *Notre Dame Cathedral* (277,000).

Considerably fewer tourists visit **historical museums and sites**. Although scattered, Paris again comes first with its *Musée de l’Armée* (843,000 tourists), *Musée Grévin* (600,000) and the *Panthéon* (337,000). Establishments connected with World War II are also popular – *Musée du*

zycję zajmuje Paryż, w nim – Musée de l'Armée (843 tys. turystów), Musée Grévin (600 tys.), Panthéon (337 tys.). Popularnością cieszą się również obiekty związane z drugą wojną światową – Musée du débarquement w Arromanches (333 tys.) i Mémorial de la Paix w Caen (480 tys.) nad Kanałem la Manche.

Odmianą tematycznie grupę stanowią **muzea środowiskowe** (*ecomusees*), związane ze środowiskiem przyrodniczym i społecznym. Z natury rzeczy cechuje je duże zróżnicowanie przestrzenne, niemniej najbardziej uczęszczane obiekty mieszczą się w Paryżu – Musée des art africains et océaniens (313 tys. turystów), Musée de l'Homme (132 tys.). Z obiektów poza Paryżem wysoką frekwencją cieszy się Musée vivant du cheval w Chantilly – na północ od Paryża. Duże znaczenie w tej kategorii mają muzea regionalne, m.in. Musée de Normandie w Caen (89 tys.), Musée alsacien w Strasburgu (61 tys.), Musée d'Aquitaine w Bordeaux (53 tys.).

Duże rozproszenie cechuje również obiekty i **muzea archeologiczne**. Maison Carrée (tzw. Świątynia Diany) i Arènes w Nîmes (354 tys.

débarquement in Arromanches (333,000) and *Memorial de la Paix* in Caen near the English Channel (480,000).

'**Regional**' museums (*ecomusées*) are a separate group related to the natural and social environment. They can be found in different places, but the most frequently visited are in Paris – *Musée des art africains et océaniens* (313,000) and *Musée de l'Homme* (132,000). A popular museum to the north of Paris is the *Musée vivant du cheval* in Chantilly. Regional museums including *Musée de Normandie* in Caen (89,000), *Musée alsacien* in Strasbourg (61,000) and *Musée d'Aquitaine* in Bordeaux (53,000) are a significant group in this category.

Archaeological museums and sites are also widely dispersed. Among the most frequently visited are *Maison Carrée* (known as Diana's Temple) and *Arènes* in Nîmes (354,000 and 229,000 respectively), the amphitheatre in Arles – the ancient *Arelatum* – (215,000) and the *Théâtre antique* in Orange – north of Avignon (188,000).

T a b e l a IV. Turystyka kulturowa we Francji wg regionów administracyjnych

T a b l e IV. Cultural tourism in France according to administrative region

Regiony administracyjne Administrative regions	Obiekty Places		Zwiedzający Visitors	
	liczba number	%	w tys. in thousands	%
	Ile-de-France	71	9,7	40 999
Provence-Alpes-Cote-d'Azur	82	11,3	6 290	7,4
Centre	48	6,6	4 372	5,1
Basse-Normandie	34	4,7	3 691	4,3
Languedoc-Roussillon	42	5,8	3 402	4,0
Midi-Pyrenees	52	7,1	3 299	3,9
Rhone-Alpes	55	7,5	2 943	3,5
Alsace	27	3,7	2 684	3,2
Pays de la Loire	35	4,8	2 260	2,7
Bourgogne	30	4,1	1 924	2,3
Aquitaine	36	4,9	1 852	2,2
Lorraine	25	3,4	1 803	2,1
Bretagne	40	5,5	1 764	2,1
Nord-Pas-de Calais	26	3,6	1 353	1,6
Picardie	21	2,9	1 323	1,5
Poitou-Charentes	28	3,8	1 248	1,5
Franche-Comte	20	2,8	1 191	1,4
Auvergne	19	2,6	829	1,0
Haute-Normandie	16	2,2	764	0,9
Champagne-Ardenne	11	1,5	478	0,5
Limousin	10	1,4	452	0,5
Corsce	1	0,1	71	0,1
Francja / France	729	100,0	84 992	100,0

Ź r ó d ł o : / S o u r c e : „Analyses et Perspectives du Tourisme”, nr 74, Observatoire National du Tourisme. France, Mai 2002.

T a b e l a V. Obiekty turystyki kulturowej we Francji wg regionów administracyjnych i kategorii

T a b l e. V. Cultural tourism sites in France according to administrative region and category

Regiony administracyjne Administrative region	Kategorie obiektów Site/place category								
	Site/place category								
	Z	MT	M	R	H	MR	A	P	T
Ile-de-France	21	7	22	5	7	3	3	3	0
Provence-Alpes-Cote-d'Azur	9	11	21	9	6	4	15	2	5
Centre	22	7	5	5	2	4	1	2	0
Basse-Normandie	6	5	5	4	11	2	0	1	0
Languedoc-Roussillon	10	3	4	10	0	2	6	2	5
Midi-Pyrenees	17	7	7	10	1	2	5	2	1
Rhone-Alpes	7	16	5	4	5	9	5	3	1
Alsace	3	7	5	2	4	2	1	1	2
Pays de la Loire	11	6	6	3	0	4	2	2	1
Bourgogne	6	2	1	8	1	3	7	2	0
Aquitaine	10	10	4	2	2	4	2	2	0
Lorraine	1	4	5	2	7	1	3	0	2
Bretagne	9	8	3	2	3	7	3	0	5
Nord-Pas-de Calais	2	7	8	3	0	3	0	1	2
Picardie	5	2	0	3	5	3	2	1	0
Poitou-Charentes	4	7	2	3	5	1	3	2	1
Franche-Comte	3	7	3	0	2	3	0	0	2
Auvergne	3	3	3	4	0	3	1	2	0
Haute-Normandie	2	3	4	2	2	1	1	1	0
Champagne-Ardenne	0	1	4	1	2	1	0	1	1
Limousin	2	0	5	0	2	1	0	0	0
Corsce	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Francja / France	153	123	122	82	68	63	60	30	28

Z – zamki, architektura świecka, MT – muzea tematyczne, M – muzea sztuk pięknych, R – obiekty religijne, H – miejsca i muzea religijne, MR – muzea regionalne, A – miejsca i muzea archeologiczne, P – muzea przyrodnicze, T – twierdze, cytadele.

Ź r ó d ł o: „Analyses et Perspectives du Tourisme”, nr 74, *Observatoire National du Tourisme. France*, Mai 2002.

Z – castles, secular architecture, MT – thematic museums, M – art museums, R – religious buildings, H – religious museums and sites, MR – regional museums, A – archaeological museums and sites, P – natural history museums, T – strongholds and citadels.

S o u r c e: 'Analyses et Perspectives du Tourisme', no 74, *Observatoire National du Tourisme France*, May 2002.

i 229 tys.), Amphithéâtre w Arles – starożytne Arelatum (215 tys.), Theatre antique w Orange – na północ od Avinionu (188 tys.).

Wysoki stopień koncentracji notują **muzea przyrodnicze**. Główną pozycję zajmuje Paryż z obiektami – Grande galerie de l'évolution (484 tys. turystów), Galeries de Paléontologie et de minéralogie (246 tys.). Z innych ośrodków do czołówki wchodzi Lyon z Muséum d'histoire naturelle (131 tys.), Mèze z Plaine des dinosaures (101 tys.), Dijon z Muséum d'histoire naturelle (95 tys.).

Po całej Francji rozrzucone są zabytkowe **obiekty wojskowe**. Najbardziej znane – to cytadelle w Besançon, u stóp gór Jura (243 tys. turystów), Sisteron, u podnóża Alp Prowansalskich (76 tys.), Fort La Latte we Fréhel nad kanałem La Manche (125 tys.), a także Palais des Rois de Majorque w Perpignan (rzym. Ruscino) na wybrzeżu Morza Śródziemnego (115 tys.).

Natural history museums are very frequent. The most popular are in Paris – *Grande galerie de l'évolution* (484,000) and *Galeries de Paléontologie et de minéralogie* (246,000). They are followed by *Muséum d'histoire naturelle* in Lyon (131,000), *Plaine des dinosaures* in Mèze (101,000) and *Muséum d'histoire naturelle* in Dijon (95,000).

Historical military monuments are scattered all over the country. The best known are the citadels in Besançon at the foot of the Jura mountains (243,000), and Sisteron at the foot of the Provençal Alps (76,000), *Fort La Latte* in Fréhel on the English Channel (125,000) and the *Palais des Rois de Majorque* in Perpignan (Roman *Ruscino*) on the Mediterranean coast (115 000).

Biorąc za podstawę podział regionalny Francji należy podkreślić fakt znacznego rozproszenia obiektów turystyki kulturowej, co świadczy o dużym potencjale turystycznym poszczególnych regionów (tab. IV i V). Wysoki stopień koncentracji odnotowano natomiast w rozmieszczeniu ruchu turystycznego. Około 50% stanowią odwiedzający obiekty w Ile de France. W pozostałych regionach ruch stopniowo maleje. Z reguły notuje się w nich niewykorzystanie turystycznego potencjału kulturowego.

Considering the regional division of France, the wide scatter of cultural tourism sites should be stressed which points to the large tourist potential of individual regions (Tables IV and V). On the other hand, the distribution of tourists is highly concentrated with about 50% visiting sites in *Île de France*. In the remaining regions tourism is gradually decreasing and an insufficient take up of the potential for cultural tourism is often found there.